

Designing a Framework for Circular Tourism Development: A Case Study of Ardabil Province

Bahman Khodapanah *

Assistant Professor, Department of Business Management, Faculty of Social Sciences, University of Mohaghegh Ardebili, Ardabil, Iran

Fariba Mesri Eaisalou

M.A. in Department of Business Management, Faculty of Social Sciences, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran

Vali Nemati

Assistant Professor, Department of Public Administration and Tourism, Faculty of Social Sciences, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran

Mojtaba Babaei

M.A. in Department of Urban Affairs Management, Faculty of Management, University of Tehran, Tehran, Iran

Abstract

Circular tourism, based on the principles of the circular economy and emphasizing sustainability, environmental preservation, and the enhancement of economic and social benefits, has emerged as an innovative approach to tourism management. Despite tourism's

---

* Corresponding Author: khodapanah@uma.ac.ir

How to Cite: Khodapanah, B. , Mesri Eaisalou, F. , Nemati, V. and Babaei, M. (2026). Designing a Framework for Circular Tourism Development : A Case Study of Ardabil Province. *Tourism Management Studies*, 20(72), 177 - 212. doi: [10.22054/tms.2025.83271.3008](https://doi.org/10.22054/tms.2025.83271.3008)

significant contribution to the global economy, the industry's reliance on the linear economic model has led to various environmental and social consequences. Accordingly, this study was conducted to develop a framework for circular tourism in Ardabil Province, using a thematic analysis approach. To achieve this goal, data were collected through in-depth, semi-structured interviews with 19 tourism experts. After analyzing the interviews and coding the data, a total of 229 initial codes were extracted, from which 11 sub-themes and 6 core themes were identified. These themes include: environmental management, sustainable resource management, ecotourism and local culture, innovation and digitalization, economy and entrepreneurship, and participation and empowerment. As one of the first studies in the field of circular tourism, this research provides a conceptual framework for tourism development in Ardabil Province and, based on the findings, offers practical recommendations for policymakers and local managers.

Extended Abstract

1. Introduction

Tourism has become a cornerstone of global economies, contributing significantly to socio-economic development. In 2019, it accounted for 10.4% of the global GDP, providing countless employment opportunities (Lock, 2020). However, its reliance on linear economic models, characterized by "take, make, and dispose," has led to unsustainable resource usage, environmental degradation, and increased waste production (Sillanpää & Ncibi, 2019).

Circular tourism, grounded in the principles of the circular economy, offers a sustainable alternative.

This study aims to develop a framework for circular tourism in Ardabil Province, leveraging its rich natural and cultural assets to reduce environmental impacts and maximize socio-economic benefits.

2. Literature Review

Tourism, as defined by various scholars, involves temporary travel and activities outside one's usual environment for leisure, business, or other purposes (Tahiri et al., 2021). Its economic impact is vast but comes with challenges, including environmental stress and resource depletion (Epler et al, 2019).

The circular economy, a concept opposing the traditional linear model, emphasizes recycling, resource efficiency, and sustainability (Rodríguez et al., 2020).

Circular tourism integrates these principles into the tourism sector, promoting eco-friendly behaviors among stakeholders and creating resilient ecosystems (Naydenov, 2018). Studies have highlighted its potential to reduce waste, enhance local economies, and foster sustainable practices.

3. Methodology

This study employs a qualitative methodology grounded in the interpretive paradigm. The research population comprises professionals and experts in tourism, urban economics, and regional tourism in Ardabil Province. To determine the sample size, theoretical sampling was used to ensure the inclusion of participants with diverse perspectives and expertise.

Data were collected through in-depth semi-structured interviews, continuing until theoretical saturation was achieved. Saturation occurred after conducting 17 interviews; however, two additional interviews were conducted to ensure comprehensive coverage and data reliability. In total, 19 participants were interviewed, providing rich and diverse insights for the study.

4. Results

In this study, qualitative content analysis was employed to extract key components. During the open coding phase, after thoroughly reviewing and coding the interviews, a total of 229 initial open codes were identified. Subsequently, axial coding was conducted as the second stage of the research.

Through multiple rounds of review and refinement, the open codes were organized into 26 main categories, each subdivided into various sub-themes. Furthermore, 10 selective codes were ultimately identified, representing the core dimensions of the framework.

These selective codes include: sustainable local resource management, strengthening culture and heritage, recycling and ecological symbiosis, waste management and crisis response, local empowerment and participation, enhancing the local economy and entrepreneurship, fostering social cohesion and public awareness, innovation and creative management, autonomy and managerial process improvement, and diversification and incentive-based local initiatives.

5. Discussion

This study represents one of the pioneering efforts to propose a framework for developing circular tourism in Ardabil Province. As highlighted in the introduction, Ardabil is endowed with abundant natural resources, a rich historical background, cultural heritage, and diverse climates, making it highly suitable for tourism development. Consequently, preserving cultural heritage, natural resources, and other critical factors is of paramount importance.

The findings of this research align with previous studies, such as those by Motevali et al. (2022) on digitalization and empowerment, Gabor et al. (2023) on waste management and environmental pollution reduction, and Pizzi et al. (2022) on digital innovation. These congruencies underscore the relevance and applicability of the proposed framework.

6. Conclusion

This study presents a comprehensive framework for circular tourism in Ardabil Province that integrates economic, environmental, and social dimensions. By adopting this model, Ardabil can enhance its tourism appeal, mitigate negative impacts, and foster long-term sustainability.

The framework provides actionable strategies, including promoting local entrepreneurship, digitalization, and eco-friendly practices. Implementing these strategies requires multi-level collaboration between policymakers, local communities, and the private sector.

Acknowledgments

In conclusion, the researchers sincerely appreciate the assistance and cooperation of the officials and staff of Mohaghegh Ardabili University. This article is derived from a research project conducted with the financial and moral support of Mohaghegh Ardabili University.

Keywords: Circular economy, circular tourism, thematic analysis

طراحی چارچوب توسعه‌ی گردشگری چرخشی (مطالعه‌ی موردی: استان اردبیل)

- استادیار گروه مدیریت بازرگانی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران * **بهمن خداپناه**
- کارشناسی ارشد گروه مدیریت بازرگانی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران **فریبا مصری عیسی‌لو**
- استادیار گروه مدیریت دولتی و گردشگری، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران **ولی نعمتی**
- کارشناسی ارشد مدیریت امور شهری، دانشکده مدیریت، دانشگاه تهران، تهران، ایران **مجتبی بابایی هزه‌جان**

چکیده

گردشگری چرخشی بر اصول اقتصاد چرخشی استوار است و با تأکید بر پایداری، کاهش تخریب محیط‌زیست و ارتقای منافع اقتصادی و اجتماعی به‌عنوان رویکردی نوآورانه در مدیریت گردشگری مورد توجه قرار گرفته است. با وجود سهم قابل توجه گردشگری در اقتصاد جهانی، وابستگی این صنعت به مدل اقتصاد خطی، پیامدهای زیست‌محیطی و اجتماعی متعددی به دنبال داشته است. بر این اساس، پژوهش حاضر با هدف طراحی چارچوبی برای توسعه گردشگری چرخشی در استان اردبیل و با بهره‌گیری از رویکرد تحلیل مضمون انجام پذیرفت. برای دستیابی به این هدف، داده‌های پژوهش از طریق انجام مصاحبه‌های عمیق نیمه ساختاریافته با ۱۹ نفر از خبرگان حوزه‌ی گردشگری گردآوری شد. پس از تحلیل مصاحبه‌ها و کدگذاری داده‌ها، تعداد ۲۲۹ کد اولیه استخراج گردید که بر مبنای آن‌ها، ۱۱ مضمون فرعی و ۶ مضمون اصلی شناسایی شد که عبارت‌اند از: مدیریت محیط‌زیست، مدیریت پایدار منابع، بومگردی و فرهنگ محلی، نوآوری و دیجیتالی‌سازی، اقتصاد و کارآفرینی، مشارکت و توانمندسازی. این پژوهش به‌عنوان یکی از نخستین مطالعات در حوزه‌ی گردشگری چرخشی، چارچوبی مفهومی برای توسعه‌ی گردشگری در استان اردبیل ارائه می‌دهد و بر اساس یافته‌های به‌دست آمده، پیشنهادهایی کاربردی برای سیاست‌گذاران و مدیران محلی مطرح گردیده است.

کلیدواژه‌ها: اقتصاد چرخشی، گردشگری چرخشی، تحلیل مضمون

مقاله‌ی حاضر برگرفته از طرح پژوهشی به شماره قرارداد ۱۴۰۳/د/۹/۱۶۵۸۳ با حمایت مالی دانشگاه محقق اردبیلی می‌باشد.

نویسنده‌ی مسئول: khodapanah@uma.ac.ir

مقدمه

گردشگری و تفریح از اجزای مهم بسیاری از اقتصادهای محلی، منطقه‌ای و ملی به‌شمار می‌روند و بسیاری از مردم در این حوزه‌ها فعالیت می‌کنند. این امر نشان‌دهنده رابطه‌ای اثرگذار و فرصتی قابل توجه برای مدیریت تعامل میان میراث فرهنگی و طبیعی با جامعه است و می‌تواند به رشد جمعیتی منجر شود که قدردان میراث و حامی حفاظت از منابع طبیعی و فرهنگی هستند (Scorza et al., 2019). گردشگری و فعالیت‌های مرتبط با سفر در سال ۲۰۱۹ حدود ۱۰/۴ درصد از تولید ناخالص داخلی جهانی را به‌خود اختصاص داده و آثار مثبت اجتماعی-اقتصادی نظیر اشتغال‌زایی و افزایش درآمد صادراتی را به‌همراه داشته است (Lock, 2020). در سال ۲۰۲۳، سهم این بخش در تولید ناخالص داخلی جهانی به ۱۰ تریلیون دلار آمریکا رسیده است (Statista, 2024). همچنین، انتظار می‌رود سهم گردشگری در تولید ناخالص داخلی ایران در سال ۲۰۲۵ به حدود ۶/۳ درصد افزایش یابد (Global travel association, 2023). با این حال، رشد سریع گردشگری پیامدهای منفی زیست‌محیطی و اجتماعی نیز به‌دنبال داشته است. پیش‌بینی می‌شود شمار بازدیدکنندگان بین‌المللی تا سال ۲۰۳۰ به ۱/۸ میلیارد نفر برسد که این افزایش، به‌ویژه در سناریوی «کسب‌وکار معمول»، اثرات منفی قابل توجهی بر محیط‌زیست خواهد داشت (Epler et al., 2019).

با وجود اینکه گردشگری به‌عنوان یک بخش خدماتی که خدمات غیرمادی ارائه می‌دهد، طبقه‌بندی شده است؛ این بخش به شدت به جریان‌های عظیم و مقادیر قابل توجهی از منابع طبیعی تجدیدنپذیر وابسته است (Manniche et al., 2021) و بخشی است که بیش از هر بخش دیگری به الگوی اقتصاد خطی^۱ متکی بوده و از همین‌رو یکی از اصلی‌ترین عوامل مؤثر در تغییرات اقلیمی محسوب می‌شود. در واقع، پس از بهره‌برداری شدید گردشگری از یک منطقه با عبور از آستانه‌ی مشخصی از استفاده، تنها «مجموعه‌ای از مواد زائد» باقی می‌ماند (Bosone & Nocca, 2022). فعالیت‌های سفر و گردشگری، با انتشار CO² در ارتباط هستند، زیرا گردشگران غالباً به‌دنبال امکانات لوکس و

---

1. linear economy

تجربه‌هایی هستند که نیازمند استفاده‌ی گسترده از منابع است. تخمین‌ها نشان می‌دهند که گردشگری مسئول ۸ درصد از انتشار جهانی CO_2 است که ۷۲ درصد آن ناشی از احتراق سوخت و تغییر کاربری زمین می‌باشد (Lenzen et al., 2018). افزون بر این، گردشگری معمولاً بر منابع ارزان و در دسترس متکی است، پسماندهای جامد تولید می‌کند، به افزایش فاضلاب منجر می‌شود و سایر مشکلات زیست‌محیطی را به همراه دارد (Sørensen & Bærenholdt, 2020).

بنابراین، فعالیت‌های اقتصادی کنونی بر مدل خطی تولید و مصرف مبتنی است که منجر به فرسایش منابع طبیعی و تولید زباله می‌شود و مواد را بهینه استفاده نکرده و نقشی در بازیافت، استفاده‌ی مجدد یا بازیابی آن‌ها ندارد. در مقابل، مفهوم اقتصاد چرخشی^۱ به دلیل تأکید بر بازیافت و کاهش پسماند، توجه سیاست‌گذاران را جلب کرده است، اما این مفهوم بیشتر بر بخش تولید متمرکز بوده است. با این حال، گردشگری با مصرف بالای منابع و چالش‌های زیست‌محیطی به توجه بیشتری در این زمینه نیاز دارد (Rodríguez et al., 2020). اقتصاد چرخشی به‌عنوان رویکردی نوآورانه برای حل چالش‌های پایداری، مزایای اقتصادی، زیست‌محیطی و اجتماعی قابل توجهی ارائه می‌کند (Clube & Tennant, 2020). این نوع اقتصاد در دانشگاه، صنعت و سیاست‌گذاری به‌عنوان مدل جایگزینی که باعث کاهش مصرف منابع شده و اتلاف و انتشار گازهای گلخانه‌ای را به حداقل می‌رساند، در حال افزایش است (Geissdoerfer et al., 2020).

استان اردبیل نیز با منابع طبیعی غنی، میراث تاریخی و فرهنگی ارزشمند و آب‌وهوای متنوع، ظرفیت بالایی برای تبدیل شدن به قطب گردشگری شمال غرب کشور را دارد. این استان می‌تواند از طریق تأمین نیازهای متنوع گردشگران و ایجاد رضایت در جنبه‌های دیداری، فیزیکی، عاطفی و اجتماعی، توسعه‌ی منطقه‌ای را تسریع کند (نظم‌فر و علی‌بخشی، ۱۴۰۰). اما فعالیت‌های گردشگری در چارچوب مدل خطی کنونی، اثرات منفی زیست‌محیطی و اجتماعی قابل توجهی بر این منطقه خواهد داشت. در این راستا، توسعه‌ی گردشگری چرخشی به‌عنوان راه‌حلی نوآورانه برای کاهش اثرات منفی

زیست محیطی و هم‌زمان تقویت مزایای اقتصادی و اجتماعی گردشگری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. بنابراین، هدف پژوهش حاضر طراحی چارچوبی برای توسعه‌ی گردشگری چرخشی در استان اردبیل است تا ضمن کاهش آثار منفی، زمینه‌های بهره‌برداری پایدار از منابع گردشگری این منطقه را فراهم کند. از این‌رو، سازماندهی ساختار مقاله بدین شرح خواهد بود که در بخش دوم مبانی نظری بررسی خواهد شد. در بخش سوم، روش پژوهش مورد بحث قرار خواهد گرفت و در بخش چهارم، یافته‌ها بررسی شده و در نهایت، در بخش پنجم نتیجه‌گیری کرده و پیشنهادهایی از منظر سیاستی و مطالعاتی ارائه خواهد شد.

مبانی نظری

گردشگری

صنعت جهانگردی و گردشگری با اهداف متنوعی مانند بازدید از منابع طبیعی، جاذبه‌های تاریخی و آثار باستانی با هدف به‌دست آوردن سلامت جسمی و روحی و... انجام می‌گردد (شریعتمدار، ۱۴۰۱). افراد زمانی گردشگر محسوب می‌شوند که به‌طور داوطلبانه از محیط زندگی خود خارج شده و به مقصد دیگری سفر کنند. این افراد معمولاً به فعالیت‌های مختلفی می‌پردازند، چه مقصد آن‌ها نزدیک باشد و چه دور. بنابراین، گردشگران به‌عنوان افرادی شناخته می‌شوند که به مکان‌های دیگر سفر می‌کنند و فعالیت‌های آن‌ها در این سفر می‌تواند به‌عنوان گردشگری تلقی شود (Camilleri, 2018).

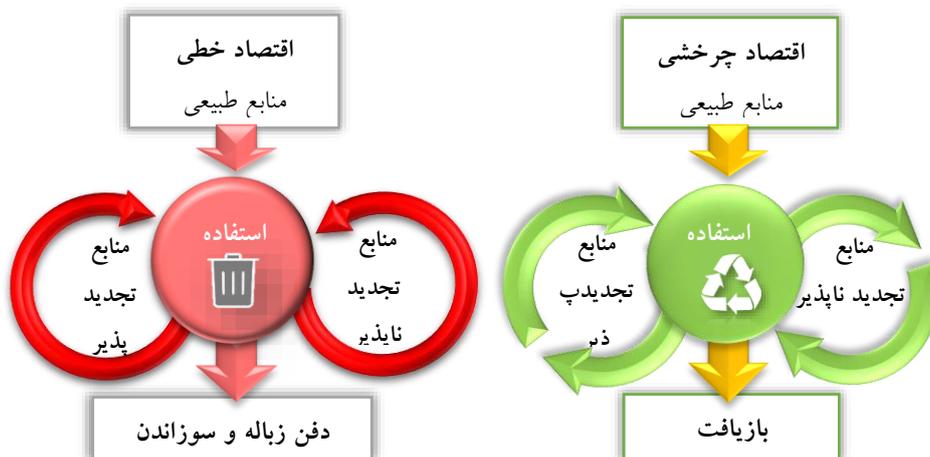
۱. اقتصاد چرخشی

برای درک بهتر مفهوم اقتصاد چرخشی، ابتدا باید با مفهوم اقتصاد خطی آشنا شویم. اقتصاد خطی، ساختاری مستقیم و ساده شامل «تولید، مصرف و دفع» است. در این مدل، منابع پس از استخراج، به محصول تبدیل می‌شوند، مورد استفاده قرار می‌گیرند و سپس سوزانده یا در محل‌های دفن زباله انباشته می‌شوند. در نتیجه، این مدل تلاش‌ها برای کاهش ضایعات در تولید و مصرف یا ارزش‌بخشی به آن‌ها را محدود می‌کند (Sillanpää & Ncibi, 2019). این الگوی سنتی که با شتاب‌گیری توسعه‌ی اقتصادی تقویت شده است، یکی از

پیامدهای اصلی خود را تولید فزاینده‌ی زباله و رشد چشمگیر حجم آن نشان می‌دهد (Neves & Marques, 2022). در مقابل، مفهوم اقتصاد چرخشی از دهه ۱۹۲۰ و در بستر رویکردهای مختلف تحلیل سیستم‌های صنعتی شکل گرفت، هرچند تا دهه‌ی ۱۹۹۰ ظهور نکرد (Sørensen & Bærenholdt, 2020). این اصطلاح به‌ویژه پس از تأسیس بنیاد الن مک‌آرتور که در سال ۲۰۱۰ با هدف ترویج ایده‌های نوآورانه و تسریع گذار به اقتصادی احیاگر و ترمیم‌کننده، توجه و انگیزه‌ی گسترده‌ای دریافت کرد (Rodriguez et al, 2020).

اقتصاد چرخشی طی دهه‌های اخیر با تکیه بر مفاهیمی همچون اقتصاد پایدار، اقتصاد بوم‌شناختی، نظریه‌ی سیستم‌های عمومی و بوم‌شناسی صنعتی تکامل یافته است. این رویکرد، در هسته‌ی خود، اکوسیستم جهانی را به‌عنوان یک سیستم منبع بسته که عملاً هیچ تبادل ماده با محیط بیرونی ندارد، درک می‌کند (Ghisellini et al., 2016) و اقتصاد را به‌عنوان یک زیرسیستم از این می‌بیند (Daly & Farley, 2011). و هدف آن، بازسازی ذخایر سرمایه‌ی طبیعی، انسانی و اجتماعی از طریق مدل‌ها و استراتژی‌های تولید و مصرف است تا بتواند در مرزهای اجتماعی و سیاره‌ای عمل کند (Sorin & Einarsson, 2020). اقتصاد چرخشی همچنین بر ساختاری پویا، مقاوم و کارآمد استوار است و چرخه‌ای شامل تولید، مصرف و بازیافت/بازیابی را دنبال می‌کند. در این مدل، منابع در شبکه‌ای از فرآیندهای بازگردشی جریان می‌یابند؛ به گونه‌ای که خروجی یک فرآیند به ورودی فرآیند دیگر تبدیل می‌شود و در نتیجه ارزش محصول و اجزای آن تا حد ممکن حفظ و بازتولید می‌گردد (Sillanpää & Ncibi, 2019). در شکل ۱ درک کلی از فرآیند اقتصاد خطی و اقتصاد چرخشی نمایش داده شده است.

شکل ۱. فرآیند اقتصاد خطی و چرخشی

گردشگری چرخشی

گردشگری چرخشی از منطق اقتصاد چرخشی پیروی می‌کند، مدلی تجاری که با اصول توسعه‌ی پایدار سازگار است. به همین ترتیب، مدلی را پیشنهاد می‌کند که در آن هر یک از بازیگران گردشگری (مسافر، میزبان، برگزارکننده سفر و تأمین‌کننده) رفتارهایی سازگار با محیط‌زیست اتخاذ می‌کنند (Naydenov, 2018) که در نهایت می‌تواند به ایجاد یک اکوسیستم صنعتی انعطاف‌پذیر و بهینه‌سازی شده بر اساس ظرفیت‌های اجتماعی و اکوسیستمی منجر شود (Sorin & Einarsson, 2020). گردشگری چرخشی به‌طور عمده به مدیریت چرخه‌ی زباله مربوط می‌شود؛ از سوی دیگر، می‌توان آن را به‌طور گسترده‌تری در جهت توسعه‌ی اقتصاد شهری، سیستم اجتماعی، مدیریت و بهره‌وری شهری گسترش داد. این رویکرد به دنبال ایجاد تعادل بین منافع گردشگران و جمعیت محلی است؛ به گونه‌ای که اثرات مثبت آن بر سلامت و رفاه هم برای ساکنان و هم برای گردشگران ملموس باشد. در سراسر جهان، نمونه‌های زیادی از گردشگری چرخشی وجود دارد. به عنوان مثال، در بسیاری از کشورها از گردشگران خواسته می‌شود تا محصولات، مواد و خدماتی را خریداری کنند که تجدیدپذیر و پایدار، بازیافتی یا قابل

بازیافت و زیست تخریب پذیر باشند. این اقدامات به عنوان یک نظم چرخشی تعریف می شوند (Naydenov, 2018).

به طور خلاصه، گردشگری چرخشی به معنای استفاده‌ی مداوم و بازگشت پذیر گردشگری به فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی است. این مفهوم بر این اعتقاد است که گردشگران با صرف هزینه‌های خود در منطقه‌ای خاص موجب تحریک اقتصادی، افزایش شغل و اشتغال، بهبود زیرساخت‌ها و رشد اقتصادی در آن منطقه می شوند. سپس در یک حلقه‌ی چرخشی، این تحولات و بهبودها موجب جذب بیشتر گردشگران، افزایش درآمد و توسعه‌ی دائمی در طولانی مدت می شود (Perfetto et al., 2016).

مراحل مختلفی برای پیروی یک گردشگر از رویکرد گردشگری چرخشی وجود دارد که در شکل ۲ این مراحل قابل مشاهده است. علاوه بر این، مرکز تحقیقات منطقه‌ای و گردشگری چهار اصل اساسی برای بخش گردشگری چرخشی شناسایی کرده است که عبارت‌اند از: ۱) استراتژی‌ها، سیاست‌ها و زیرساخت‌های هوشمند و پایدار خود شهر، ۲) همکاری و شفافیت بین بخش‌ها، ۳) ارتباط باز بین ارائه‌دهندگان مهمان‌نوازی و مهمانان و ۴) ادغام پلتفرم‌های اشتراک گذاری در فعالیت‌های گردشگری (Barron et al., 2018).

شکل ۲. فرآیند گردشگری چرخشی

منبع: (Naydenov, 2018)

پیشینه پژوهش

تجارب پیشینیان همواره در طول تاریخ مورد توجه انسان بوده و این پژوهش نیز از این قاعده مستثنی نیست. برای دستیابی به نتایج تحلیلی، پژوهشگران نیاز دارند با مراجعه به اسناد و منابع، پیشینه‌ی تاریخی موضوع مورد نظر را بررسی کنند. بر اساس بررسی‌های انجام‌شده، در سطح ملی و بین‌المللی مطالعه‌ای با عنوان پژوهش حاضر یافت نشد. به همین دلیل، پژوهش‌های مرتبط با کلیدواژه‌های این مطالعه در جدول ۱ به‌طور خلاصه ارائه شده است.

جدول ۱. مطالعات داخلی و خارجی

محقق	عنوان پژوهش	روش تحقیق	یافته‌های پژوهش
Gabor et al., 2023	اقتصاد گردشگری چرخشی در اتحادیه‌ی اروپا: میان رقابت‌پذیری، ریسک و پایداری	کمی	نتایج اصلی مطالعه نشان می‌دهد که ۱- افزایش متوسط اقامت/ورود گردشگران/شب‌های اقامتی و کاهش رتبه‌ی رقابت‌پذیری گردشگری (از رتبه‌ی آخر به رتبه‌ی اول) اثر منفی بر مدیریت پسماند و آلودگی محیط‌زیست دارد. ۲- بهبود شاخص‌های اقتصاد چرخشی، شامل مصرف منابع تجدیدپذیر و نرخ استفاده از مواد چرخشی، اثر مثبت بر مدیریت پسماند و کاهش آلودگی محیط‌زیست در کشورهای اروپایی دارد.
Bosone & Nocca, 2022	گردشگری چرخشی انسانی به‌عنوان گردشگری فردا: نقش مسافران در دستیابی به گردشگری چرخشی و پایدار	کمی	از تحلیل انتقادی نتایج مشخص شد که آگاهی نسبت به مسائل مرتبط با مفهوم پایداری، به‌ویژه در ارتباط با مسائل مهمی چون تغییرات اقلیمی و سلامت انسان در حال افزایش است. این درک بدون شک تحت تأثیر شرایط اضطراری بهداشت ناشی از COVID-19 قرار گرفته است. با این حال، نمونه‌ی پاسخ‌دهندگان نشان می‌دهد که هنوز نیاز به سرمایه‌گذاری بیشتری برای افزایش آگاهی درباره‌ی پیچیدگی عوامل مؤثر بر گردشگری پایدار، چرخه‌ای و انسان‌محور وجود دارد.

ادامه جدول ۱.

محقق	عنوان پژوهش	روش تحقیق	یافته‌های پژوهش
Pizzi et al., 2022	عوامل تسهیل‌کننده در ارتباط میان اکوسیستم‌های کارآفرینی و اقتصاد چرخشی: مطالعه‌ی موردی circularity.com	مطالعه‌ی موردی عمیق	نشان دادن چگونگی تغییر پلتفرم‌های دیجیتال به سمت مدل‌های کسب‌وکار چرخشی و چگونگی نیاز پلتفرم‌های پایدار به تجدید نظر در مدل‌های کسب‌وکار خود برای تعامل مؤثر با سهامداران. و نقش مرکزی اکوسیستم‌های کارآفرینانه در گذار به مدل‌های کسب‌وکاری پایدارتر و چرخشی‌تر.
Rodríguez et al., 2020	مشارکت‌های اقتصاد چرخشی در بخش گردشگری: یک مرور انتقادی بر ادبیات	مرور ادبیات	یافته‌ها نشان می‌دهند که تحقیقات بیشتری درباره‌ی تقاطع گردشگری و اقتصاد چرخشی لازم است تا راه‌حل‌های ممکن برای صنعتی پایدارتر در گردشگری ارائه شود.
Centobelli et al., 2020	طراحی مدل‌های کسب‌وکار در اقتصاد چرخشی: بررسی متون نظام‌مند و دستور کار	مرور ادبیات	ارائه‌ی مدل کسب‌وکار چرخشی
Sørensen & Bærenholdt, 2020	شیوه‌های توریستی در اقتصاد چرخشی	دلفی و آینده‌پژوهی	یافته‌ها چندین رویه‌ی بالقوه گردشگری را آشکار می‌کند، اما در عین حال به تناقضات ذاتی در این رویه‌ها، نبود اجماع میان کارشناسان درباره‌ی آن‌ها و پرسش‌هایی درباره‌ی نحوه‌ی توسعه‌ی این رویه‌ها اشاره دارد.
متولی و همکاران ۱۴۰۱	فرا ترکیب رابطه‌ی بین اقتصاد چرخشی و اکوتوریسم کارآفرینانه	فرا ترکیب	تعداد ۶۲ کد باز و در سطح بالاتر ۷ کد محوری ثبت شد. طبقه‌های مستخرج در سه مرحله‌ی پیشاگردش (توانمندسازی و ارزش‌آفرینی)، حین گردش (فن‌گرایی و زیست‌محوری) و پساگردش (بازیافت و محوری تداوم‌بخشی) ارائه شدند.
صفا ۱۴۰۰	حرکت به سوی اقتصاد چرخشی از طریق بازیابی منابع از پسماندها	کیفی	برای پایه‌ریزی و استقرار اقتصاد چرخشی در کشور دو جنبه تدوین قوانین و مقررات مربوطه و نیز جنبه‌های فنی و تکنولوژیکی اهمیت زیادی دارند.

همان گونه که ملاحظه می‌گردد تحقیقات در زمینه‌ی گردشگری چرخشی در داخل کشور با کمبود مطالعات تجربی مواجه است. پژوهش حاضر از منظر مفهومی و روش‌شناختی تفاوت‌های بنیادینی با تحقیقات مشابه، به‌ویژه تحقیقات مرتبط با گردشگری پایدار یا گردشگری مسئولانه دارد. در حالی که گردشگری پایدار و مسئولانه به‌طور عمده بر کاهش تأثیرات منفی زیست‌محیطی، حفظ منابع طبیعی و احترام به جوامع محلی تمرکز دارند، گردشگری چرخشی فراتر از این اهداف عمل کرده و بر بازچرخانی منابع، کاهش ضایعات، استفاده مجدد از مواد و ایجاد چرخه‌ای بسته در مصرف منابع تأکید می‌کند. این پژوهش با استفاده از روش تحلیل مضمون کیفی، چارچوبی عملیاتی برای توسعه‌ی گردشگری چرخشی ارائه می‌دهد که نه تنها به حداقل‌سازی اثرات منفی می‌پردازد، بلکه به خلق ارزش‌های جدید از طریق بازطراحی فرآیندها و مدل‌های کسب‌وکار نیز توجه دارد.

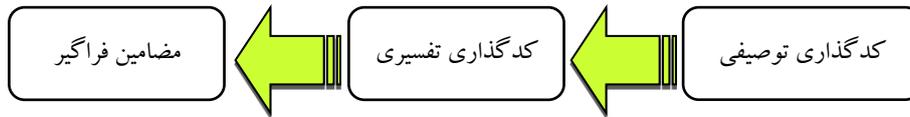
برخلاف گردشگری پایدار که اغلب بر حفظ وضعیت موجود متمرکز است، گردشگری چرخشی به دنبال تحول بنیادین در نحوه‌ی استفاده از منابع و تعامل با محیط‌زیست است. این پژوهش با در نظر گرفتن ویژگی‌های بومی و فرهنگی مناطق مورد مطالعه، چارچوبی انعطاف‌پذیر و کاربردی ارائه می‌دهد که قابلیت انطباق با شرایط محلی را دارد. رویکرد میان‌رشته‌ای آن که از اقتصاد، مدیریت، محیط‌زیست و جامعه‌شناسی بهره می‌گیرد، به درک عمیق‌تری از رفتارها و نیازهای ذی‌نفعان منجر شده و به‌عنوان یک مطالعه‌ی پیشگام، شکاف‌های موجود در ادبیات گردشگری چرخشی را پر می‌کند.

روش تحقیق

پژوهش حاضر از نظر روش‌شناسی در زمره‌ی مطالعات کیفی قرار دارد و پارادایم حاکم بر آن از نوع تفسیرگرایی است و با استفاده از روش تحلیل مضمون انجام شده است. این روش به منظور شناسایی و تحلیل الگوها و مضامین مشترک در داده‌ها به کار می‌رود و به پژوهشگران اجازه می‌دهد تا به شناختی بهتر و عمیق‌تر از داده‌های کیفی خود دست یابند و به آن‌ها کمک می‌کند تا الگوها و تفاوت‌های موجود در متن را شناسایی و به فهمی بهتر از مفهوم و مضمون مطلب دست یابند. همچنین، آن‌ها می‌توانند نتایج خود را تفسیر کنند

و الگوهای شناخته شده را توضیح دهند. تحلیل مضمون دارای رویه های مختلفی است که در این پژوهش از رویه سه مرحله ای کینگ و هاروکز استفاده شده است (King & Horrocks, 2010) که مراحل این روش در شکل ۳ قابل مشاهده است. بنابراین در این تحقیق گام های زیر صورت گرفته است: (۱) کد گذاری توصیفی که طی آن رونوشت ها خوانده شده، موارد مرتبط مشخص شده و خلاصه های نکته ها نوشته می شود و بنابراین، کدهای توصیفی ایجاد و تعریف می شوند؛ (۲) کد گذاری تفسیری که طی آن کدهای توصیفی دسته بندی می شوند و هر یک از دسته ها در ارتباط با سؤال تحقیق تفسیر می شوند و (۳) مضمون های فراگیر که در نتیجه استنتاج مضمون های اصلی برای مجموعه داده ها به عنوان یک کل و ترسیم نمودار برای ارائه روابط میان سطوح کد گذاری در تحلیل حاصل می شود.

شکل ۳. فرآیند تحلیل مضمون از نظر کینگ و هاروکز

همچنین، جامعه آماری این پژوهش شامل متخصصان، خبرگان و اساتید دانشگاهی است که در حوزه گردشگری استان اردبیل صاحب نظر بوده و تجربه کافی و مرتبط با موضوع تحقیق را دارا می باشند (جدول ۲).

جدول ۲. معیارهای انتخاب جامعه مورد مطالعه

معیارهای انتخاب خبرگان	
۱	دارای تخصص در حوزه های مرتبط با گردشگری، اقتصاد شهری، گردشگری شهری و منطقه ای
۲	دارای فعالیت پژوهشی در زمینه گردشگری، عضو هیئت علمی دانشگاه
۳	سابقه فعالیت در حوزه های مختلف گردشگری (مدیریت، محیط زیست، میراث فرهنگی)
۴	داشتن شناخت عمیق از منطقه مورد مطالعه، شامل ویژگی های جغرافیایی، اجتماعی و اقتصادی آن و توانایی تحلیل شرایط خاص منطقه

لذا در این مطالعه برای تعیین حجم نمونه از روش نمونه‌گیری نظری برای دستیابی به شرکت‌کنندگان استفاده شد. گردآوری داده‌ها از طریق مصاحبه‌های عمیق نیمه ساختاریافته بود که این فرآیند تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت. بر این اساس با انجام ۱۷ مصاحبه اشباع نظری حاصل شد؛ اما برای اطمینان کافی مصاحبه‌های ۱۸ و ۱۹ نیز انجام گرفت که در مجموع با ۱۹ نفر مصاحبه انجام شد. اطلاعات مربوط به مصاحبه‌شوندگان در جدول ۳ آورده شده است.

جدول ۳. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی پاسخگویان

بازه‌ی سنی	درصد	میانگین / فراوانی	
۲۹-۶۱	۵۸	۱۱	مرد
۲۸-۵۴	۴۲	۸	زن
	۱۱	۲	کارشناسی
	۴۲	۸	کارشناسی ارشد
	۱۱	۲	دانشجوی دکتری
	۳۷	۷	دکتری
کارمند شهرداری	کارشناس ارشد محیط زیست	کارشناس میراث فرهنگی	مدیر کسب‌وکار استارت‌آپ گردشگری
۳	۱	۴	۴
پژوهشگر	کارشناس محیط‌زیست	اقتصاددان	هیئت علمی
۳	۱	۱	۲

با توجه به تجربه‌ی ویژگی‌های مطرح‌شده‌ی جمعیت‌شناختی (مطابق جدول ۳) و همچنین با توجه به اینکه بیشتر این مشارکت‌کنندگان از طبقه‌ی تحصیل‌کرده‌ی جامعه هستند، بنابراین از نظر صلاحیت و توانایی پاسخگویی مورد تأیید قرار می‌گیرند. برای محاسبه‌ی پایایی مصاحبه از روش توافق درون موضوعی (پایایی دو کدگذار) استفاده شده است. از دو خبره که بر موضوع این تحقیق اشراف داشتند، درخواست شد تا به‌عنوان همکار پژوهش (کدگذار) در این پژوهش مشارکت کنند؛ سپس، محقق به‌همراه این

طراحی چارچوب توسعه گردشگری چرخشی مبتنی ... | خداپناه و همکاران | ۱۹۵

همکاران پژوهشی، تعداد ۳ مصاحبه را کدگذاری کرده و درصد توافق درون موضوعی که به عنوان شاخص پایایی تحقیق به کار می‌رود، با استفاده از فرمول زیر محاسبه شد:

$$100\% \times \left\{ \frac{\text{تعداد کل کدها}}{\text{تعداد توافقات} \times 2} \right\}$$

جدول ۴. محاسبه‌ی درصد پایایی بازآزمون

ردیف	عنوان	تعداد کل کدها (در کدگذاری بین دو ارزیاب)	تعداد توافقات	تعداد عدم توافقات	درصد پایایی بازآزمون
۱	P1	۱۵	۷	۱	۹۳
۲	P2	۱۰	۴	۲	۸۰
۳	P3	۱۴	۵	۴	۷۱
۴	کل	۳۹	۱۶	۷	۸۱/۳۳

بنابراین همان‌گونه که در جدول ۴ مشخص شد، تعداد کل کدها که توسط محقق و همکار تحقیق به ثبت رسیده است، برابر ۳۹ و تعداد کل توافقات بین کدها ۱۶ مورد است. پایایی بین دو کدگذار برای مصاحبه‌های انجام گرفته در این تحقیق با استفاده از فرمول ارائه شده در بالا برابر ۸۱/۳۳ درصد است. با توجه به اینکه میزان پایایی بیش از ۶۰ درصد است، قابلیت اعتماد کدگذاری‌ها تأیید شد و می‌توان ادعا کرد که میزان پایایی تحلیل مصاحبه‌ی کنونی مناسب است.

محدوده‌ی مورد مطالعه

محدوده‌ی مورد بررسی در این مطالعه استان اردبیل می‌باشد. استان اردبیل با مساحت حدود ۱۷۸۷۵/۴ کیلومتر مربع در شمال فلات ایران بین ۳۷ درجه و ۶ دقیقه تا ۳۹ درجه و ۴۲ دقیقه عرض شمالی از خط استوا و ۴۷ درجه و ۱۷ دقیقه تا ۴۸ درجه و ۵۵ دقیقه طول شرقی از نصف‌النهار گرینویچ در شمال غرب کشور ایران واقع شده است. میانگین ارتفاع آن بیش از ۱۴۰۰ متر از سطح دریا است. پست‌ترین نقطه‌ی داخلی با ارتفاع ۱۰۰ متر در شهرهای پارس‌آباد و بیله‌سوار و بلندترین نقطه‌ی داخلی قله‌ی سبلان با ارتفاع ۴۸۱۱ متر می‌باشد؛ در کل، این استان بر اساس آخرین تقسیمات کشوری دارای ۱۲ شهرستان، ۳۲

یافته‌ها

در پژوهش حاضر به منظور رسیدن به هدف اصلی تحقیق پس از انجام ۱۹ مصاحبه از فرآیند سه مرحله‌ای تحلیل مضمون کینگ و هاروگز استفاده شد. در اولین مرحله جهت انجام کدگذاری باز، محتوای تمامی مصاحبه‌های ضبط‌شده برای استخراج نکات کلیدی چندین بار مورد بررسی قرار گرفتند و در نهایت در قالب نرم‌افزار ورد پیاده‌سازی شدند که مدت زمان هر مصاحبه از ۴۵ دقیقه تا ۱/۱۵ ساعت بود (بسته به نظر فرد). سپس با تجزیه و تحلیل خطبه‌خط و پاراگراف به پاراگراف نوشته‌های موجود کدهای باز و مفاهیم ایجاد گردید. این مفاهیم اقتباسی از نوشته‌ها و در برخی موارد عین خود نوشته بود که در مجموع ۲۲۹ کد اولیه از مجموع ۱۹ مصاحبه ایجاد شد که در جدول ۵ نمونه‌ای از مصاحبه‌ها و کدگذاری اولیه آورده شده است.

جدول ۵. بخشی از کدهای باز استخراج‌شده از متن مصاحبه‌ها

کدهای باز	مفاهیم استخراج‌شده نفر دوم: P2
گنجاندن برنامه‌های زیست‌محیطی در کتاب‌های درسی برگزاری اردوهای عملی همراه دانش‌آموزان	آموزش بهترین عامل می‌باشد و خصوصاً برای سنین پایین و گنجاندن برنامه‌های زیست‌محیطی در کتاب‌های درسی و برگزاری کارگاه‌های آموزشی و همچنین اردوهای عملی همراه دانش‌آموزان
فرسایش خاک و گیاه شکار حیوانات خصوصاً خزندگان و پرندگان مشکل دفع زباله و رد کردن آن در طبیعت انقراض گیاهان کمیاب	فرسایش خاک و گیاه - شکار حیوانات خصوصاً خزندگان و پرندگان - مشکل دفع زباله و رد کردن آن در طبیعت - انقراض گیاهان کمیاب این‌ها همه مشکلاتی هستند که نیازمند دقت بیشتر هستند
آموزش جوامع علمی	آموزش جوامع علمی - کنترل ظرفیت جاذبه‌ی گردشگری - استفاده از تکنولوژی‌های روز در برخی از اماکن تاریخی
کنترل ظرفیت جاذبه‌ی گردشگری	ورود بی‌رویه و بدون کنترل انبوهی از گردشگران به یک معقر یا جاذبه گردشگری - شکستن شاخه‌های درختان - فرسایش خاک و گیاه منطقه خصوصاً گیاهان کمیاب
آگاه‌سازی جوامع محلی مطالعه‌ی دقیق و طرح‌های جامع گردشگری با استفاده از شرکت‌های مشاور و متخصصان بومی	برنامه‌ریزی‌های کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت - آگاه‌سازی جوامع محلی - مطالعه دقیق و طرح‌های جامع گردشگری با استفاده از شرکت‌های مشاور و متخصصان بومی

سپس به دلیل افزایش کدها، تمامی کدهای مشابه بر پایه‌ی قرابت مفهومی و معنایی در گروه خاص خود قرار گرفتند و به ۱۱ مضمون فرعی تقلیل یافتند. در نهایت بر اساس کدهای باز ثانویه، ۶ مضمون اصلی شامل مدیریت پایدار منابع، بومگردی و فرهنگ محلی، مدیریت محیط‌زیست، مشارکت و توانمندسازی، نوآوری و دیجیتال‌سازی، اقتصاد و کارآفرینی ایجاد شد که در جدول ۶ به‌طور خلاصه قابل مشاهده است.

جدول ۶. دسته‌بندی مضامین و نتایج کدگذاری

مضمون‌های اصلی (مضامین فراگیر)	مضمون‌های فرعی (مضامین سازمان‌دهنده)	کدهای گزینشی (مضامین پایه)
مدیریت پایدار منابع	استفاده‌ی پایدار از منابع طبیعی	تأکید بر محیط و منابع موجود، جلوگیری از تخریب منابع طبیعی، استفاده‌ی بهینه از تنوع پوشش گیاهی و جانوری، استفاده از منابع تجدیدپذیر، عدم استفاده از پلاستیک، استفاده از انرژی‌های پاک، استفاده از پنل‌های خورشیدی
	بهبود زیرساخت‌ها و سیستم‌ها	بهبود وضعیت معابر و راه‌های شهری، بهبود شبکه‌ی آبرسانی، بهبود زیرساخت‌های حمل‌ونقل، مدیریت انرژی، آب و زباله، سیستم مناسب دفع فاضلاب، جمع‌آوری و دفع آب‌های سطحی، نظارت مستمر، کاهش بروکراسی
بومگردی و فرهنگ محلی	توسعه‌ی گردشگری بوم‌محور	توسعه‌ی بومگردی به جای احداث هتل‌های بزرگ، استفاده از گردشگری روستایی و عشایری، رواج اکوتوریسم، تقویت گردشگری ورزشی و ماجراجویانه، تنوع خدمات گردشگری، رواج گردشگری فردمحور
	حفاظت از فرهنگ و میراث محلی	احیای سنت‌ها و آئین‌ها، ایجاد مراکز حفظ فرهنگ ایلی و عشایری، رواج صنایع دستی، بازسازی آثار تاریخی، حفظ بناها و بافت‌های قدیمی، مدیریت میراث فرهنگی

ادامه جدول ۶.

مضمون‌های اصلی (مضامین فراگیر)	مضمون‌های فرعی (مضامین سازمان‌دهنده)	کدهای گزینشی (مضامین پایه)
مدیریت محیط‌زیست	کاهش اثرات منفی زیست‌محیطی	تفکیک زباله در مبدأ، مدیریت تغییرات آب‌وهوایی، کاهش تولید گازهای گلخانه‌ای، کاستن از فعالیت‌های تخریبی، توسعه‌ی رشد سبز، کاهش مصرف انرژی، وضع قوانین سخت‌گیرانه برای نظافت محیط، کاهش آلودگی‌های هوا، آب و خاک
	مدیریت پسماند و بازیافت	پخش کیسه‌های زباله بین گردشگران، برگزاری تورهای زباله‌زدایی، تحویل زباله به واحدهای بازیافتی، تنظیم سیاست‌های مرتبط با ضایعات، مشوق‌های مالیاتی مرتبط با بازیافت
مشارکت و توانمندسازی	مشارکت ذی‌نفعان محلی	جذب سرمایه‌گذاری از طریق مشارکت محلی، همکاری با دانشگاه‌ها، حمایت از اشتراک‌گذاری دانش، عضویت در NGO ها، پاکسازی گروهی جنگل‌ها و سواحل، افزایش سطح مشارکت جوامع محلی
	آموزش و ارتقای آگاهی	برگزاری کارگاه‌های آموزشی، آموزش زیست‌محیطی در مدارس، ارائه‌ی دفترچه‌های راهنمای زیست‌محیطی، اطلاع‌رسانی گسترده، آموزش به کارکنان دولتی و محلی
نوآوری و دیجیتال‌سازی	استفاده از فناوری‌های نوین	استفاده از فناوری‌های سبز، برنامه‌های کاربردی مسیریابی، بهره‌گیری از متاورس، فناوری‌های تولید اتوماتیک، استفاده از رمزارزها، فناوری‌های مبتنی بر دانش، چاپ سه‌بعدی
اقتصاد و کارآفرینی	تقویت اقتصاد محلی	برندینگ زیست‌محیطی، کاهش بیکاری جوانان و زنان، تنوع‌بخشی اقتصادی، رونق صنایع دستی، افزایش ظرفیت اقتصادی، حمایت از کسب‌وکارهای محلی
	ارائه‌ی مشوق‌های اقتصادی	اعطای مشوق‌های مالیاتی، کاهش هزینه‌های زباله، ارائه پاداش برای تفکیک پسماند، توسعه‌ی امکانات رفاهی، ارائه‌ی مشوق‌های مرتبط با بازیافت

چارچوب مفهومی

در گام بعد، با توجه به هدف اصلی پژوهش که ارائه‌ی چارچوبی برای توسعه‌ی گردشگری چرخشی در استان اردبیل است، مصاحبه‌ها با استفاده از روش تحلیل مضمون مورد بررسی و کدگذاری قرار گرفتند و در نهایت، چارچوب پیشنهادی تدوین و در قالب شکل ۵ ارائه شده است.

شکل ۵. چارچوب مفهومی گردشگری چرخشی استان اردبیل

منبع: یافته‌های پژوهش

توصیف و تفسیر مضامین

۱) مدیریت پایدار منابع: این مضمون به ضرورت حفاظت از بهره‌برداری هوشمندانه و مسئولانه از ظرفیت‌های محلی، منابع طبیعی و انسانی و استفاده‌ی پایدار از آن‌ها تأکید دارد؛ به گونه‌ای که ضمن تأمین نیازهای کنونی، امکان استفاده‌ی پایدار از این منابع برای نسل‌های آینده نیز فراهم شود. این مدیریت بر ایجاد توازن میان توسعه‌ی اقتصادی، حفظ محیط‌زیست و تقویت جوامع محلی تمرکز دارد.

۲) بومگردی و فرهنگ محلی: توسعه‌ی بومگردی به جای روش‌های سنتی گردشگری و توجه به گردشگری فرهنگی و محلی برای تقویت گردشگری چرخشی نیاز است. این امر شامل احیای میراث فرهنگی، سنت‌ها، صنایع دستی، و استفاده از گردشگری روستایی و عشایری می‌شود.

۳) مدیریت محیط‌زیست: این مضمون بر کاهش اثرات منفی زیست‌محیطی گردشگری از طریق مدیریت پسماند، تفکیک زباله، کاهش آلودگی و استفاده از فناوری‌های سبز تمرکز دارد. مدیریت صحیح پسماند از ورود آلاینده‌ها به خاک، آب و هوا جلوگیری کرده و از تخریب اکوسیستم‌ها می‌کاهد. به‌طور مثال، کاهش دفن زباله‌ها در زمین و جایگزینی آن با بازیافت و کمپوست‌سازی می‌تواند انتشار گازهای گلخانه‌ای را کاهش دهد. علاوه بر این، این اقدامات به حفظ منابع طبیعی، کاهش مصرف انرژی و توسعه‌ی پایدار کمک می‌کنند.

۴) مشارکت و توانمندسازی: تأکید بر توانمندسازی جوامع محلی و مشارکت آن‌ها در تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها، ستون اصلی موفقیت در گردشگری چرخشی است. آموزش زیست‌محیطی و ارتقای آگاهی عمومی نیز از اقدامات کلیدی در این حوزه هستند. توانمندسازی به ایجاد ظرفیت‌ها و فراهم کردن ابزارها، آموزش‌ها و فرصت‌هایی برای جوامع محلی است تا به‌صورت مؤثر در فرآیندهای گردشگری مشارکت کنند؛ همچنین، منظور از مشارکت به معنای درگیر کردن افراد، گروه‌ها و جوامع محلی در فرآیندهای تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی و اجرای طرح‌ها و فعالیت‌های مرتبط با توسعه، مدیریت و حفاظت منابع است.

۵) نوآوری و دیجیتال‌سازی: این مفهوم به بهره‌گیری از ایده‌ها، روش‌ها و راهکارهای نوین در فرآیندهای مدیریتی برای حل مسائل، افزایش بهره‌وری و دستیابی به اهداف اشاره دارد. بنابراین با استفاده از تفکر خلاق، فناوری‌های نوین و استراتژی‌های ابتکاری در گردشگری، می‌توان به توسعه‌ی منطقه‌ای و تحقق اهداف پایدار دست یافت. فناوری‌های سبز نیز به کاهش مصرف انرژی و بازیافت کمک می‌کنند.

۶) اقتصاد و کارآفرینی: گردشگری چرخشی با تشویق به استفاده‌ی مجدد از منابع، حمایت از صنایع بومی و ترویج فعالیت‌های پایدار، زمینه‌ساز تقویت اقتصاد محلی می‌شود. در نتیجه، این رویکرد با ایجاد فرصت‌های شغلی و ارتقای کارآفرینی، به توسعه‌ی پایدار جوامع محلی کمک می‌کند.

جدول ۷. منافع و هزینه‌های محتمل ناشی از مضامین احصاء شده در حوزه‌ی گردشگری

چرخشی

ردیف	مضمون	هزینه‌ها	منافع	الزامات
۱	کاهش اثرات منفی زیست‌محیطی	سرمایه‌گذاری در فناوری‌های کاهش آلودگی و آموزش عمومی	حفظ منابع طبیعی، بهبود سلامت عمومی، افزایش جذابیت گردشگری	ممکن است نیازمند کمک‌های دولتی یا بین‌المللی باشد
۲	مدیریت پسماند و بازیافت	ایجاد زیرساخت‌های بازیافت، جمع‌آوری و تفکیک زباله	کاهش هزینه‌های دفع زباله، ایجاد فرصت‌های شغلی جدید، تولید مواد بازیافتی	نیازمند آموزش و مشوق‌های اقتصادی برای مشارکت مردم
۳	استفاده‌ی پایدار از منابع طبیعی	نظارت و مدیریت منابع، محدود کردن بهره‌برداری بی‌رویه	حفظ منابع برای نسل‌های آینده، افزایش پایداری اقتصادی، جلوگیری از تخریب محیط‌زیست	نیازمند آگاهی‌بخشی و مشوق‌های مالی برای پذیرش این رویکرد
۴	بهبود زیرساخت‌ها و سیستم‌ها	سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های حمل‌ونقل، انرژی و خدمات گردشگری	افزایش رضایت گردشگران، جذب سرمایه‌گذاری، ارتقای کیفیت زندگی محلی	ممکن است به حمایت دولت یا سرمایه‌گذاری بخش خصوصی نیاز داشته باشد

ادامه جدول ۷.

ردیف	مضمون	هزینه‌ها	منافع	الزامات
۵	حفاظت از فرهنگ و میراث محلی	نگهداری و مرمت میراث فرهنگی، برگزاری رویدادهای فرهنگی	جذب گردشگران فرهنگی، تقویت هویت محلی، ایجاد درآمدهای پایدار	نیازمند مشارکت جوامع محلی و حمایت سازمان‌های فرهنگی
۶	توسعه گردشگری بوم‌محور	آموزش جوامع محلی، توسعه امکانات بومگردی، بازاریابی	ایجاد اشتغال، افزایش درآمد محلی، حفظ محیط‌زیست	نیازمند حمایت فنی و مشارکت جوامع محلی
۷	استفاده از فناوری‌های نوین	سرمایه‌گذاری در فناوری‌های پیشرفته مانند هوش مصنوعی و اینترنت اشیا	بهینه‌سازی مصرف منابع، کاهش هزینه‌ها، افزایش کارایی	ممکن است به آموزش و سرمایه‌گذاری خارجی نیاز باشد
۸	مشارکت ذی‌نفعان محلی	زمان و هزینه برای جلب مشارکت و ایجاد هماهنگی میان ذی‌نفعان	افزایش تعهد و همکاری محلی، کاهش تعارضات، تضمین پایداری پروژه‌ها	وابسته به سطح آگاهی و تمایل جوامع محلی است
۹	آموزش و ارتقای آگاهی	طراحی و اجرای برنامه‌های آموزشی و کارگاه‌های آگاهی‌بخشی	افزایش مشارکت عمومی، بهبود رفتارهای زیست‌محیطی و اقتصادی	معمولاً مورد استقبال قرار می‌گیرد، اما هزینه‌های اولیه باید از منابع خارجی تأمین شود
۱۰	تقویت اقتصاد محلی	حمایت از کسب‌وکارهای کوچک، ارائه تسهیلات مالی	افزایش درآمد محلی، ایجاد اشتغال، کاهش مهاجرت	وابسته به دسترسی به منابع مالی و سیاست‌های حمایتی
۱۱	ارائه مشوق‌های اقتصادی	تخصیص بودجه برای مشوق‌ها مانند تخفیف‌های مالیاتی یا وام‌های کم‌بهره	افزایش مشارکت در پروژه‌ها، تسریع در پیاده‌سازی	نیازمند حمایت دولت یا نهادهای مالی بین‌المللی

همچنین در جدول ۸، تحلیل مالی و اقتصادی گردشگری چرخشی با توجه به منابع مختلف ارائه گردیده است.

جدول ۸. جدول جامع تحلیل مالی و اقتصادی گردشگری چرخشی

منبع	توضیحات	مقدار/درصد	شاخص/مؤلفه	بخش اصلی
(Rodríguez-Antón & Alonso-Almeida, 2024)	بیشتر از گردشگری سنتی	15-20%	هزینه‌های زیرساختی	هزینه‌های اولیه
(World Travel & Tourism Council (WTTC), 2024)	با احتساب کاهش هزینه‌های عملیاتی	3-5 سال	دوره‌ی بازگشت سرمایه	اولیه
(Zhang & Wang, 2024)	صرفه‌جویی سالانه	30-40%	کاهش هزینه مدیریت پسماند	منافع اقتصادی
(Zhang & Wang, 2024)	نسبت به روش سنتی	25%	افزایش بهره‌وری منابع	منافع اقتصادی
(Zhang & Wang, 2024)	صرفه‌جویی سالانه	20-25%	کاهش مصرف انرژی و آب	منافع اقتصادی
(Sørensen & Williams, 2023)	با نرخ ترجیحی	40%	وام‌های کم‌بهره‌ی دولتی	ساختار تأمین مالی
(Sørensen & Williams, 2023)	با مشوق‌های مالیاتی	35%	سرمایه‌گذاری بخش خصوصی	ساختار تأمین مالی
(Sørensen & Williams, 2023)	از طریق تعاونی‌ها	25%	مشارکت جامعه محلی	ساختار تأمین مالی
(Zhang & Wang, 2024)	با فرض ثبات اقتصادی	6.5%	سهم در تولید ناخالص داخلی تا ۲۰۲۸	پیش‌بینی‌های اقتصادی
(Rodríguez-Antón & Alonso-Almeida, 2024)	نیازمند تضمین دولتی	اولویت بالا	صندوق‌های توسعه‌ی پایدار	راهکارهای تأمین مالی
(Rodríguez-Antón & Alonso-Almeida, 2024)	نیازمند مجوزهای قانونی	اولویت متوسط	سرمایه‌گذاری خارجی	راهکارهای تأمین مالی

ادامه جدول ۸.

منبع	توضیحات	مقدار/درصد	شاخص/مؤلفه	بخش اصلی
(Rodríguez-Antón & Alonso-Almeida, 2024)	نیازمند اصلاح قوانین	اولویت بالا	مشوق‌های مالیاتی	راهکارهای تأمین مالی
(Rodríguez-Antón & Alonso-Almeida, 2024)	مناسب پروژه‌های کوچک	اولویت متوسط	تأمین مالی جمعی	
(World Travel & Tourism Council (WTTC), 2024)	ضروری	فاز پیش‌اجرا	مطالعه‌ی امکان‌سنجی	پیش‌نیازهای موفقیت
(World Travel & Tourism Council (WTTC), 2024)	بسیار مهم	فاز اول	طراحی مدل مالی	
(World Travel & Tourism Council (WTTC), 2024)	مهم	فاز دوم	برنامه‌ی زمان‌بندی	
(World Travel & Tourism Council (WTTC), 2024)	-	-	سیستم پایش	

بحث و نتیجه‌گیری

هدف اصلی پژوهش حاضر، ارائه‌ی چارچوبی برای توسعه‌ی گردشگری چرخشی در استان اردبیل بود. بدین منظور برای دستیابی به این هدف، ابتدا مروری بر ادبیات و مبانی نظری و تجربی تحقیق، مفاهیمی همچون گردشگری، اقتصاد خطی و چرخشی، گردشگری چرخشی و سایر کلیدواژه‌های مرتبط مورد بررسی قرار گرفت و سپس با روش نمونه‌گیری نظری با ۱۹ نفر از کارشناسان و فعالان حوزه‌ی گردشگری مصاحبه‌های عمیق نیمه ساختاریافته انجام گرفت. سپس، متن مصاحبه‌ها با استفاده از روش تحلیل مضمون که یک ابزار بسیار کارآمد برای کشف و بررسی الگوها و مضامین معنایی در داده‌های کیفی است، تجزیه و تحلیل شدند. و در نهایت بر اساس یافته‌های تحقیق چارچوب مفهومی ارائه شد. گردشگری چرخشی از منطلق اقتصاد چرخشی پیروی می‌کند و به معنای استفاده‌ی مداوم و بازگشت‌پذیر گردشگری به فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی است. گردشگران، با صرف هزینه‌های خود در منطقه‌ای خاص، موجب تحریک اقتصادی، افزایش شغل و اشتغال، بهبود زیرساخت‌ها و رشد اقتصادی در آن منطقه می‌شوند؛ سپس در یک حلقه‌ی

چرخشی، این تحولات و بهبودها موجب جذب بیشتر گردشگران، افزایش درآمد و توسعه‌ی دائمی در طولانی‌مدت می‌گردد. بنابراین برای تقویت هم‌زمان مزایای اقتصادی و اجتماعی گردشگری و کاهش آثار تخریب‌پذیر آن بر محیط‌زیست که مبتنی بر اقتصاد خطی است باید به گردشگری چرخشی که مبتنی بر اقتصاد چرخشی است، توجه دو‌چندانی داشته باشیم. بنابراین، این تحقیق به‌عنوان یکی از نخستین مطالعاتی است که تلاش کرده است چارچوبی را برای توسعه‌ی گردشگری چرخشی در استان اردبیل ارائه دهد. این استان همان‌طور که در مقدمه هم ذکر شد به لحاظ دارا بودن منابع طبیعی غنی، سابقه‌ی تاریخی و میراث فرهنگی و آب‌وهوای متنوع از قابلیت گردشگری بالایی برخوردار است در نتیجه، حفظ میراث فرهنگی، منابع طبیعی و دیگر عوامل از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. بنابراین، یافته‌های مطالعات پیشین محققانی همچون متوالی و همکاران (۱۴۰۱) در دیجیتال‌سازی، توانمندسازی، گابور و همکاران (۲۰۲۳) در مدیریت پسماند و کاهش آلودگی محیط‌زیست و پیتزی و همکاران (۲۰۲۲) در دیجیتال‌سازی با یافته‌های تحقیق حاضر همخوانی دارد. لذا بر اساس یافته‌های پژوهش، پیشنهادهای سیاستی به شرح زیر ارائه می‌شود:

- ۱) برای افزایش تاب‌آوری محیط‌زیست، کاشت درختان سازگار با طبیعت توصیه می‌شود. علاوه بر این، تعادل منطقی بین تعداد گردشگران و ظرفیت مناطق گردشگری باید رعایت شود تا کمترین آسیب به محیط‌زیست وارد گردد.
- ۲) تحقق اقتصاد چرخشی در گردشگری نیازمند سیاست‌های توانمندسازی در سه سطح فردی، اجتماعی و کسب‌وکارها است. توصیه می‌شود ابتدا توانمندی‌های جوامع محلی بررسی و سپس برای ارتقای آن‌ها برنامه‌ریزی انجام شود.
- ۳) پیشنهاد می‌شود شرکت‌های گردشگری با تمرکز بر برندینگ زیست‌محیطی، جایگاهی ماندگار در ذهن گردشگران ایجاد کنند و از طریق روایت داستان‌های مرتبط، وفاداری مشتریان را تقویت نمایند. علاوه بر این، تبلیغات و محصولات باید به گونه‌ای طراحی شوند که مشتریان را به مراقبت از محصولات و محیط‌زیست ترغیب کنند. بهره‌گیری از فناوری‌های نوآورانه مانند چاپ سه‌بعدی برای تولید محصولات خلاقانه نیز ضروری است.

با این حال، نباید مزایای فروش سنتی نادیده گرفته شود، زیرا این روش‌ها نیز می‌توانند در پیشبرد اهداف نقش مؤثری ایفا کنند.

۴) سیاست‌های مدیریت پسماند در سه مرحله‌ی تولید، تفکیک و بازیافت باید تقویت شوند. پیشنهاد می‌شود کیسه‌های زباله‌ی مخصوص به گردشگران داده شود و تورهای زباله‌زدایی برگزار شود.

۵) پیشنهاد می‌شود مشوق‌هایی برای کاهش هزینه‌های زباله یا مشوق‌های مالیاتی به مسافرانی که قائل به تفکیک پسماند هستند، ارائه گردد.

۶) گردشگری باید شامل حوزه‌های مختلف فرهنگی، ورزشی و غیره باشد. پیشنهاد می‌شود گردشگری فرهنگی در روستاها و گردشگری ورزشی در مناطق با ویژگی‌های توپوگرافی خاص توسعه یابد. همچنین، تنوع باید در نحوه‌ی ارائه‌ی خدمات نیز لحاظ شود، به‌ویژه با جایگزینی گردشگری انبوه با گردشگری فردمحور و جایگزین، تا از فشار بر ظرفیت‌های زیست‌محیطی استان کاسته شود و از آسیب به زیست‌بوم جلوگیری گردد.

۷) آموزش همگانی در حوزه‌ی گردشگری سبز هنوز صورت نگرفته است. آموزش باید در مدارس، ادارات و کارگاه‌های آموزشی برای شهروندان و گردشگران گسترش یابد. ارتقای آگاهی عمومی درباره‌ی منافع اجتماعی اقتصاد چرخشی از طریق آموزش و اطلاع‌رسانی، امری ضروری است. پیشنهاد می‌شود اقداماتی نظیر برگزاری دوره‌های آموزشی مرتبط با مدیریت پسماند و ارائه‌ی بروشورهای راهنمای رفتارهای زیست‌محیطی در این راستا اجرا شود. پیش‌نیاز این برنامه‌ها نیز حمایت از فعالیت‌های تحقیق و توسعه‌ی مرتبط است.

۸) پیشنهاد می‌شود چوب‌ها و هیزم‌های حاصل از حوادث طبیعی به‌منظور جلوگیری از آسیب به طبیعت جمع‌آوری شده و در حوزه‌ی گردشگری به کار گرفته شوند. همچنین، ترویج فرهنگ اجاره‌ی کالاها و فروش محصولات دست‌دوم به گردشگران می‌تواند به ایجاد درآمد جانبی کمک کرده و از گردشگری سبز حمایت نماید.

لذا بر اساس یافته‌های پژوهش، پیشنهادهایی برای پژوهشگران آتی به شرح ذیل ارائه می‌شود:

۱) پیشنهاد می‌شود چارچوب طراحی شده در مناطق مختلف با شرایط اقلیمی، اجتماعی و فرهنگی گوناگون به کار گرفته شود. این اقدام می‌تواند به ارزیابی تعمیم‌پذیری چارچوب و شناسایی عوامل محلی مؤثر در پیاده‌سازی اصول گردشگری چرخشی کمک کند. همچنین، این بررسی‌ها می‌توانند به بهبود و انطباق چارچوب با نیازهای خاص هر منطقه منجر شوند.

۲) پژوهشگران می‌توانند با ترکیب روش تحلیل مضمون با روش‌های کمی، از جمله مدل‌سازی معادلات ساختاری یا تحلیل تصمیم‌گیری چندمعیاره به تقویت اعتبار و دقت چارچوب کمک کنند. این روش‌های ترکیبی امکان تحلیل جامع‌تر روابط بین متغیرها را فراهم می‌آورند.

۳) پیشنهاد می‌شود مطالعات تطبیقی بین مناطق مختلف با ویژگی‌های مشابه انجام شود تا شباهت‌ها و تفاوت‌ها در پیاده‌سازی اصول گردشگری چرخشی مورد بررسی قرار گیرد.

۴) پیشنهاد می‌شود پژوهشگران به بررسی نقش فناوری‌های نوین مانند اینترنت اشیا^۱، بلاکچین و هوش مصنوعی در تسهیل و بهبود اجرای چارچوب گردشگری چرخشی بپردازند. این فناوری‌ها می‌توانند به بهینه‌سازی مصرف منابع، نظارت بر عملکرد و افزایش شفافیت در زنجیره‌ی ارزش گردشگری کمک کنند.

۵) پیشنهاد می‌شود پژوهش‌هایی در زمینه‌ی تأثیر سیاست‌ها، مشوق‌های دولتی و قوانین زیست‌محیطی بر موفقیت اجرای چارچوب گردشگری چرخشی انجام شود. این مطالعات می‌توانند به شناسایی الزامات سیاست‌گذاری و ارائه‌ی پیشنهادهایی برای تنظیم قوانین حمایتی کمک کنند.

در طول انجام تمامی تحقیقات نمی‌توان همه‌ی موارد را مورد بررسی قرار داد، بنابراین تحقیقات محدودیت‌هایی را خواهند داشت. یکی از محدودیت‌های این پژوهش، استفاده از تحلیل مضمون به‌عنوان روش اصلی تحقیق بود، اگرچه روش تحلیل مضمون دیدگاه‌های غنی و کیفی ارائه می‌دهد، اما ممکن است از نظر کمی و آزمون فرضیه‌ها محدود باشد. ترکیب این روش با روش‌های کمی می‌توانست به تقویت اعتبار نتایج کمک

طراحی چارچوب توسعه گردشگری چرخشی مبتنی ... | خداپناه و همکاران | ۲۰۹

کند. علاوه بر این، مطالعه تنها بر استان اردبیل و ویژگی‌های محلی آن متمرکز بوده است؛ بنابراین، تعمیم‌پذیری چارچوب پیشنهادی به سایر مناطق با شرایط متفاوت، نیازمند پژوهش‌های تکمیلی در محیط‌های متنوع جغرافیایی و فرهنگی است.

تعارض منافع

مطابق با اعلام نویسندگان، مقاله تعارض منافی ندارد.

سپاسگزاری

در پایان از مساعدت و همکاری‌های کسانی که ما را در خلال تکمیل این اثر یاری رساندند، تشکر و قدردانی می‌نماییم.

ORCID

Bahman Khodapanah		https://orcid.org/0000-0002-2433-3921
Fariba Mesri Eaisalou		https://orcid.org/0009-0000-8724-9367
Vali Nemati		https://orcid.org/0000-0002-4232-2740
Mojtaba Babaei		https://orcid.org/0000-0003-0227-8578

منابع

۱. استعلاجی، علیرضا، هاتفی، علیرضا (۱۳۹۵). جایگاه فناوری اطلاعات و ارتباطات در توسعه گردشگری استان اردبیل. فصلنامه علمی پژوهشی بین‌المللی انجمن‌های جغرافیای ایران، دوره جدید، ۱۴ (۵۰)، ۱۹۳-۲۱۱.
۲. سالنامه‌ی آماری استان اردبیل (۱۴۰۱). سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان اردبیل. معاونت آمار و اطلاعات.
۳. شریعتمدار، معصومه (۱۴۰۱). نقش توسعه‌ی گردشگری خلاق بر جاذبه‌ی گردشگری شهر شیراز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علم و هنر.
۴. صفا، مهیار (۱۴۰۰). حرکت به سوی اقتصاد چرخشی از طریق بازیابی منابع از پسماندها. مدیریت پسماندها، ۱۹ (۰)، ۷-۱۴.

۵. متولی، علی، مبینی دهکردی، علی، صادقی، حسین (۱۴۰۱). فراترکیب رابطه‌ی بین اقتصاد چرخشی و اکوتوریسم کارآفرینانه. *فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری*، ۱۷(۶۳)، ۱۴۵-۱۷۵. <https://doi.org/10.22054/tms.2023.68378.2728>
۶. نظم‌فر، حسین، علی‌بخشی، آمنه (۱۴۰۰). آینده‌پژوهی برنامه‌ریزی توسعه‌ی گردشگری (نمونه‌ی موردی: استان اردبیل). *نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی*، ۲۱(۶۳)، ۵۹-۷۹. <http://dx.doi.org/10.52547/jgs.21.63.59>
7. Barron, K., Kung, E., & Proserpio, D. (2021). The effect of home-sharing on house prices and rents: Evidence from Airbnb. *Marketing Science*, 40(1), 23-47. <https://doi.org/10.1287/mksc.2020.1227>
8. Bosone, M., & Nocca, F. (2022). Human circular tourism as the tourism of tomorrow: The role of travellers in achieving a more sustainable and circular tourism. *Sustainability*, 14(19), 12218. <https://doi.org/10.3390/su141912218>
9. Camilleri, M. A. (2018). The tourism industry: An overview. In *Tourism planning and destination marketing* (pp. 3-27). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-49849-2_1
10. Centobelli, P., Cerchione, R., Chiaroni, D., Del Vecchio, P., & Urbinati, A. (2020). Designing business models in circular economy: A systematic literature review and research agenda. *Business Strategy and the Environment*, 29(4), 1734-1749. <https://doi.org/10.1002/bse.2466>
11. Clube, R. K., & Tennant, M. (2020). The Circular Economy and human needs satisfaction: Promising the radical, delivering the familiar. *Ecological Economics*, 177, Article 106772. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2020.106772>
12. Daly, H. E., & Farley, J. (2011). *Ecological economics: Principles and applications*. Island press.
13. Epler Wood, M., Milstein, M., & Ahamed-Broadhurst, K. (2019). *Destinations at Risk: The invisible burden of tourism*. The travel foundation.
14. Gabor, M. R., Panait, M., Bacoş, I. B., Naghi, L. E., & Oltean, F. D. (2023). Circular tourism economy in European union between competitiveness, risk and sustainability. *Environmental Technology & Innovation*, 32, 103407. <http://dx.doi.org/10.1016/j.eti.2023.103407>
15. Geissdoerfer, M., Pieroni, M. P., Pigosso, D. C., & Soufani, K. (2020). Circular business models: A review. *Journal of cleaner production*, 277, 123741. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.123741>
16. Ghisellini, P., Cialani, C., & Ulgiati, S. (2016). A review on circular economy: The expected transition to a balanced interplay of environmental

- and economic systems. *Journal of Cleaner Production*, 114, 11-32. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2015.09.007>
17. King, N., & Horrocks, C. (2010). *Interviews in qualitative research*. SAGE Publications
  18. Lenzen, M., Sun, Y. Y., Faturay, F., Ting, Y. P., Geschke, A., & Malik, A. (2018). The carbon footprint of global tourism. *Nature Climate Change*, 8(6), 522-528. <https://doi.org/10.1038/s41558-018-0141-x>
  19. Manniche, J., Larsen, K. T., & Broegaard, R. B. (2021). The circular economy in tourism: Transition perspectives for business and research. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 21(3), 247-264. <https://doi.org/10.1080/15022250.2021.1921020>
  20. Naghizadeh, R. (2019). Investigation on the relationship of service quality on tourist satisfaction and loyalty: Case study of Ardabil County. *Journal of Multidisciplinary Academic Tourism*, 4(1), 1-14. <https://doi.org/10.31822/jomat.535199>
  21. Naydenov, K. (2018). Circular tourism as a key for eco-innovations in circular economy based on sustainable development. *Proceeding of the 18th International Multidisciplinary Scientific GeoConference SGEM, Albena, Bulgaria*, 30, 18-132. <https://doi.org/10.5593/sgem2018/5.3/S28.017>
  22. Neves, S. A., & Marques, A. C. (2022). Drivers and barriers in the transition from a linear economy to a circular economy. *Journal of Cleaner Production*, 341, 130865. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2022.130865>
  23. Perfetto, M. C., Vargas-Sánchez, A., & Presenza, A. (2016). Managing a complex adaptive ecosystem: Towards a smart management of industrial heritage tourism. *Journal of Tourism, Sustainability and Well-being*, 4(3), 243-264.
  24. Pizzi, S., Leopizzi, R., & Caputo, A. (2022). The enablers in the relationship between entrepreneurial ecosystems and the circular economy: The case of circularity. *Management of Environmental Quality: An International Journal*, 33(1), 26-43. <https://doi.org/10.1108/MEQ-01-2021-0011>
  25. Rodríguez, C., Florido, C., & Jacob, M. (2020). Circular economy contributions to the tourism sector: A critical literature review. *Sustainability*, 12(11), 4338. <https://doi.org/10.3390/su12114338>
  26. Saldaña, J. (2021). *The coding manual for qualitative researchers*. sage.
  27. Scorza, F., Murgante, B., Las Casas, G., Fortino, Y., & Pilogallo, A. (2019). Investigating territorial specialization in tourism sector by ecosystem services approach. In *Mediterranean Cities and Island Communities: Smart, Sustainable, Inclusive and Resilient* (pp. 161-179). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-99444-4_7

28. Sillanpää, M., & Ncibi, C. (2019). *The circular economy: Case studies about the transition from the linear economy*. Academic Press.
29. Sørensen, F., & Bærenholdt, J. O. (2020). Tourist practices in the circular economy. *Annals of Tourism Research*, 85, 103027. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2020.103027>
30. Sorin, F., & Einarsson, S. (2020). *Circular Economy in travel and tourism: A conceptual framework for a sustainable, resilient and future proof industry transition*. CE360 Alliance, 5-42.
31. Statista. (2024). *Share of travel and tourism's total contribution to GDP worldwide in 2019 and 2023, with a forecast for 2024 and 2034*. <https://www.statista.com/statistics/1099933/travel-and-tourism-share-of-gdp/>

References [In Persian]

1. Estealaji, A., & Hatefi, A. (2016). The position of information and communication technology in the development of tourism in Ardabil province. *Geography*, 14(50), 193-211.
2. Motevali, A., Mobini Dehkordi, A., & Sadeghi, H. (2022). Meta-Synthesis of the relationship between circular economy and entrepreneurial ecotourism. *Tourism Management Studies*, 17(60), 145-175. <https://doi.org/10.22054/tms.2023.68378.2728>.
3. Nazmfar H, Alibakhshi A. (2021). Future studies of tourism development planning (Case study: Ardabil province). *Journal of Geography and Planning*. 21(63), 59-80 <https://doi.org/10.52547/jgs.21.63.59>.
4. Safa, M. (2021). Moving toward a circular economy through resource recovery from waste. *Waste Management*, 19(0), 7-14.
5. Shariatmadar, M. (2022). *The role of creative tourism development in the tourist attractions of Shiraz city* [Master's thesis, University of Science & Art]. Shiraz University Research Repository Statistical Center of Iran. (2022). *Statistical yearbook of Ardabil Province*.

استناد به این مقاله: خداپناه، بهمن، مصری عیسی لو، فریبا، نعمتی، ولی و بابایی هزه جان، مجتبی. (۱۴۰۴). طراحی چارچوب توسعه گردشگری چرخشی مبتنی: مطالعه موردی: استان اردبیل. فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری، ۲۰ (۷۲)، ۱۷۷-۲۱۲.

doi: 10.22054/tms.2025.83271.3008

Management Studies in Development and Evolution is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License.